

FINANSTILSYNETTHE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAYSTYRET I TRØNDELAG SPAREBANK
Yrjars gate 35
7130 BREKSTADVår referanse
24/8313
Deres referanse

26.02.2025

Tilsynsrapport

1 Innledning

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn 1. – 3. oktober 2024 med Trøndelag Sparebank (org. nr. 937 902 174) (heretter omtalt "banken"). Formålet med tilsynet var primært å belyse og vurdere bankens interne virksomhetsstyring, kredittrisiko, herunder tapsvurderinger iht. IFRS 9. Bankens likviditetsrisiko ble også berørt. Denne tilsynsrapporten bygger på Finanstilsynets foreløpige rapport fra 6. desember 2024 og styrets tilsvarende fra 27. januar 2025.

2 Finanstilsynets oppsummering

Etter stor økning i misligholdte bedriftsmarkedslån er andelen misligholdte lån betydelig over nivået for sammenlignbare banker. Tapsavsetningsgraden i engasjementer med forhøyet kredittrisiko og i kredittforringede engasjementer er fortsatt lave og vesentlig under nivået i sammenlignbare banker. Tapskostnadene er så langt lave. Gjennomgangen av enkeltengasjementer viser svak etterlevelse av tapsregelverket, med blant annet mangelfull merking av betalingslettelser (forbearance) og mislighold. Finanstilsynet mener tapsavsetningene ikke er tilstrekkelige, og at det er risiko for vesentlig økte utlånstap, også som følge av bankens utlånsvekst og forhold knyttet til styring og kontroll av bankens kredittrisiko.

Finanstilsynet mener at styret må ha høy oppmerksomhet mot risikoovervåking og etterlevelse av interne styringsrammer, retningslinjer og rutiner. Styret bør vurdere å styrke kontrollfunksjonene, bankens rutiner og internkontroll. Finanstilsynet legger også til grunn at styret prioriterer bankens arbeid på hvitvaskingsområdet. Finanstilsynet forventer at styret iverksetter tiltak for å forbedre bankens kredittprosesser knyttet til innvilgelse og oppfølging av lån, og bankens tapsvurderinger.

Styret opplyser at banken vil følge opp og utbedre svakheter som Finanstilsynet har pekt på i den foreløpige tilsynsrapporten. Finanstilsynet noterer at banken har utarbeidet en handlingsplan med tiltak.

3 Finanstilsynets vurderinger

3.1 Strategi, vekst, lønnsomhet og soliditet

3.1.1 Balanse mellom vekst og langsiktig lønnsomhet

Trøndelag Sparebank har det siste året hatt sterk utlånsvekst, og planlagt utlånsvekst er høyere enn markedsveksten. Samtidig har banken lavere lønnsomhet og høyere kostnadsnivå enn sammenlignbare banker, også i årene før fusjonen med Åfjord Sparebank i 2023. Banken har kostnader knyttet til en desentralisert kontorstruktur med nye etableringer på Brekstad i Ørland kommune og i Trondheim, etablering av internrevisjonsfunksjon og til styrking av etterlevelsen på

hvitvaskingsområdet. I tillegg kommer kostnader til arbeidet med å følge opp en høy misligholdsportefølje (9 prosent ved utgangen av andre halvår 2024) og en høy andel høyrisikoportefølje på bedriftsmarkedsområdet (25 prosent). Bankens måltall for andre inntekter er høyt [REDACTED] i forhold til et nivå i dag på om lag 20 prosent. Bankens måltall for kostnadsandel i budsjettperioden er ned mot [REDACTED]

3.1.2 Kapitaldekning

Trøndelag Sparebank hadde per utgangen av 2023 et konsolidert regulatorisk minimumskrav til ren kjernekapitaldekning på 15,5 prosent. Dette inkluderer et pilar-2-krav på 2,6 prosent. Faktisk ren kjernekapitaldekning per utgangen av første halvår 2024 utgjorde 16,2 prosent. Banken la på tidspunkt for tilsynet opp til en garantert fortrinnsrettsemisjon av egenkapitalbevis. Emisjonen som ble gjennomført i desember 2024 øker bankens kapitaldekning med nærmere 2 prosentpoeng.

3.1.3 Bruk av massemarked som eksponeringskategori

Eksponeringer mot et bredt spekter av kunder med tilsvarende kjennetegn, som er under en viss størrelse kan få risikovekt på 75 prosent gjennom å klassifiseres i eksponeringskategorien "massemarkedseksponeringer". Ved bruk av denne eksponeringskategorien skal banken dokumentere at risikoen er vesentlig redusert.¹ Banken har [REDACTED] på bedriftsmarked (BM) som er klassifisert som massemarkedseksponeringer, som er lavt sammenliknet med andre banker. I juni 2024 vedtok styret å videreføre bruk av massemarked ved beregning av kapitaldekning i den sammenslåtte banken. Retningslinjene er oppdatert.

3.1.4 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet mener bankens inntjenings- og kostnadsambisjoner kan vise seg utfordrende. Styret må ha oppmerksomhet mot balanseringen mellom inntekter og kostnader, og overvåke volumvekst og kredittpraksis kritisk for å sikre at kredittgivning og kapitaldekning er forsvarlig. Finanstilsynet merker seg at styret i sitt svarbrev opplyser at måltallet for andre inntekter på [REDACTED] prosent anses for høyt og vil bli justert ved neste rullering av strategi/måltall. Finanstilsynet merker seg også at styret er enig i at banken har høy vekst, men at dette, etter styrets oppfatning, ikke medfører forhøyet risiko. Finanstilsynet vil peke på at høy utlånsvekst ofte bidrar til økt kredittrisiko, jf. Finanstilsynets vurdering av risikonivå (3.3.1 Kredittriskonivå)

Bankens utfordringer og ambisjoner tilsier at den planlagte styrkingen av soliditeten gjennom den gjennomførte egenkapitalbevisemisjonen har vært nødvendig.

Når det gjelder bruk av massemarkedskategorien forventer Finanstilsynet at banken dokumenterer at de utvalgte massemarkedsporteføljene har tilstrekkelig redusert risiko. EBA er i ferd med å utarbeide anbefalinger som spesifiserer diversifiseringskravet for massemarkedskategorien. Finanstilsynet kommer tilbake til dette når anbefalingen foreligger.

3.2 Internkontrollsystemet

3.2.1 Gjennomføring av internkontrollen og manglende oppfølging av avvik

Ledere på alle vesentlige virksomhetsområder har ansvar for å løpende vurdere gjennomføringen av bankens internkontroll, og for å vurdere om internkontrollen innen eget ansvarsområde er velfungerende.² Risikokontrollfunksjonen skal sikre at alle vesentlige risikoer er identifisert, målt og rapportert.³

¹ Forordning (EU) nr. 575/2013 artikkel 123 om massemarkedseksponeringer.

² Se CRR/CRD forskriften § 37.

³ Se CRR/CRD forskriften § 38.

Internkontrollrapporteringen fra førstelinjen er under videreutvikling etter fusjonen. Banken har ikke fastsatt rutiner for stikkprøvekontroller av kredittsaker i første eller andre linje, men har generelle beskrivelser av prosesser og kontrolltiltak. Stikkprøvekontrollene som er gjennomført i første linje har avdekket mange feil, men banken har i mindre grad fulgt opp dette. Avvikene er ikke rapportert til styret. Banken har fra 2025 etablert avtale med EY for å utføre internrevisjon av banken.

3.2.2 Styrets tilgang til relevant risikoinformasjon

Styret skal sikre seg tilgang til relevant risikoinformasjon, blant annet gjennom jevnlig og tilstrekkelig omfattende risikorapportering fra bankens interne kontrollfunksjoner.⁴ Rapporteringen fra kontrollfunksjonene i andre linje skal sikre at styret og ledelsen får formidlet et syn på risikobildet i virksomheten som er uavhengig av rapporteringen fra de operative funksjonene.

Bankens risikorapport inneholder hovedsakelig generelle beskrivelser av risikonivå og utvikling i sentrale risikoer.

3.2.3 Kapasitet og uavhengighet i bankens kontrollfunksjoner

Styret skal sikre at de uavhengige kontrollfunksjonene kan ivareta sine arbeidsoppgaver på en effektiv og uavhengig måte⁵ med tilstrekkelige ressurser.³

Finanstilsynet fikk under tilsynet inntrykk av at kapasiteten til bankens andrelinjefunksjon var presset, og at dette kunne innebære at noen områder ikke ble fulgt opp med ønsket intensitet. Finanstilsynet registrerte også at de kvartalsvise risikorapportene som sendes til styret, har administrerende direktør som avsender, og ikke bankens risikokontrollfunksjon.

3.2.4 Finanstilsynets vurderinger

Banken har nylig gjennomført en fusjon. Finanstilsynet mener bankens desentrale struktur og planlagte vekstambisjoner tilsier høy oppmerksomhet mot internkontrollsystemet og særlig risikoovervåkning og etterlevelse av interne styringsrammer, retningslinjer og rutiner. En felles kultur er også viktig å etablere i etterkant av en fusjon. Styret bør ha høy oppmerksomhet mot etterlevelse av bankens styringsrammeverk.

Finanstilsynet er kritisk til at banken ikke har satt oppfølging og rapportering av avvik i system, og understreker viktigheten av løpende kontroller i første- og andrelinjen. Banken bør dokumentere hvilke kontroller som er gjennomført, med angivelse av ansvar og frister for iverksetting av tiltak ved påviste avvik. Se også omtale under kreditt, om stikkprøver.

Finanstilsynet mener rapporteringen fra kontrollfunksjonene bør inneholde omtale av avvik, og konkrete og tiltaksorienterte anbefalinger. Risikorapportenes innhold kan med fordel utvikles videre til å være noe mer framoverskuende og tiltaksorientert. Det omfatter også oppfølging av tiltak av betydning for områdene risikorapporten dekker. Finanstilsynet understreker også betydningen av at bankens uavhengige kontrollfunksjoner har tilstrekkelig ressursgrunnlag. Styret må vurdere dimensjoneringen av andrelinjen i lys av hvordan banken har innrettet risikostyring, etterlevelse og øvrige internkontrollaktiviteter på tvers av bankens første-, andre- og tredje linje.

⁴ Se CRR/CRD-forskriften § 35.

⁵ Se CRR/CRD forskriften § 35.

3.3 Styrets arbeid

3.3.1 Dokumentasjon av styrets beslutninger

Styret har ansvar for å føre tilsyn med den daglige ledelsen av banken. Dette innebærer at styret ved behov utfordrer ledelsens løpende beslutninger og vurderinger.

Banken har etablert et felles risiko- og revisjonsutvalg som består av 3 medlemmer utgått av styret. Protokollene som ble oversendt i forbindelse med tilsynet gir oversikt over hvilke saker som har vært behandlet i styret og i risiko- og revisjonsutvalget. Protokollene viser i liten grad hvilke drøftelser og vurderinger som styret og utvalget har gjort. Det fremgår heller ikke om styret har utfordret administrasjonen eller om medlemmer har uttrykt et avvikende syn.

3.3.2 Oppfølging av merknader fra revisor

Styrets forvaltningsansvar innebærer også å påse at banken overholder lovkrav, og styret har et selvstendig ansvar for å iverksette undersøkelser når det er nødvendig.⁶

Finanstilsynet registrerte under tilsynet at styret ikke har fulgt opp vesentlige merknader fra revisor knyttet til

3.3.3 Retningslinjer og rutiner for vurdering av risiko i nye og vesentlig endrede produkter, prosesser og systemer

Styret har ansvar for å påse at banken har retningslinjer og rutiner for å identifisere og evaluere risikoer forbundet med nye og vesentlige endringer i produkter, tjenester og andre aktiviteter. Kontrollfunksjonene for risikostyring og etterlevelse skal involveres i risikovurderingene.⁷

Banken har i dag ikke slike retningslinjer.

3.3.4 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet legger til grunn at de aktuelle styresakene blir gjenstand for grundig behandling, og at arbeidet blir tilstrekkelig dokumentert, slik at det i ettertid kan etterprøves. Styreprotokollene bør inneholde beskrivelser av styrets drøftelser, og opplysninger om enkeltmedlemmer har avvikende syn. Finanstilsynet mener at grunnlaget for styrets- og utvalgenes beslutninger ikke kommer godt nok frem i protokollene.

Finanstilsynet noterer styrets opplysninger om behandling av revisors merknader i risiko- og revisjonsutvalg og i styret, men vil understreke betydningen av tydelige krav fra styret om nødvendig oppfølging av påpekte forhold fra revisor.

Styret må påse at banken har nødvendige rutiner, og at rutinene følges. Banken må etablere en rutine for å identifisere og vurdere risiko forbundet med nye og vesentlige endringer i produkter, tjenester og andre aktiviteter. Når det gjelder etterlevelse av retningslinjer og rutiner for øvrig, viser Finanstilsynet til omtale av kredittområdet lenger ned i rapporten.

3.4 Etterlevelse av hvitvaskingsregelverket

I mai og juni 2024 gjennomførte EY en gjennomgang av den fusjonerte bankens etterlevelse på hvitvaskingsområdet. På tidspunktet for gjennomføring var EY rådgiver for banken, og ikke

⁶ Se finansforetaksloven § 8-6 femte ledd.

⁷ Se CRR/CRD-forskriften § 36 åttende ledd.

internrevisor. Formålet med prosjektet var å få oversikt og bli kjent med bankens rutiner, prosesser og etterlevelse på AHV-området, bidra med kompetanseoverføring og innspill til videreutvikling av styring og kontroll, samt å oppsummere de mest sentrale observasjonene og anbefalingene fra gjennomgangen. Oppsummeringsrapporten fra EY viser at det er flere områder som krever vesentlige forbedringer i bankens etterlevelse, herunder blant annet utarbeidelse av virksomhetsinnrettet risikovurdering, risikovurdering av kunder, heve kvaliteten på kundetiltak, samt utpeke etterlevelsensansvarlig. Banken opplyste under tilsynet at den hadde satt kommende årsskifte som frist for oppretting.

Finanstilsynet legger til grunn at styret har tatt tak i de påpekte forhold og prioriterer arbeidet med å rette opp de identifiserte forholdene høyt. Finanstilsynet ba i den foreløpige tilsynsrapporten styret opplyse om status per utgangen av 2024, vedlagt en vurdering fra EY om gjennomføringen av tiltakene. Finanstilsynet har merket seg styrets redegjørelse i svarbrevet. Finanstilsynet forventer at styret har høy oppmerksomhet mot etterlevelse av hvitvaskingsregelverket og at bankens handlingsplan for 2025 faktisk gjennomføres.

3.5 Kredittrisikonivå

3.5.1 Utlånsvekst

Per andre kvartal 2024 var bankens årlige utlånsvekst medregnet overførte lån 12,5 prosent, sammenlignet med 10,2 prosent året før.⁸ Veksten innen BM var 22,7 prosent, mot 13,5 prosent året før. BM-veksten i sammenlignbare banker var 7,5 prosent. Styret opplyser i svarbrevet at [REDACTED] ar lavere når det også korrigeres for [REDACTED]. Det er Finanstilsynets vurdering at også denne veksten var høy.

Fra og med andre kvartal 2023 til og med andre kvartal 2024 økte BM-porteføljen med 30 prosent. Personmarkedsporteføljen (eksklusive FBK) økte med 13 prosent. [REDACTED] prosent av brutto innvilgede BM-lån og -kreditter på [REDACTED] kroner fra og med oktober 2023 til og med juni 2024 var i høy risikoklasse.

3.5.2 Andel lån til bedriftsmarkedet og risiko i bedriftsmarkedsporteføljen

Bedriftsengasjementer utgjorde 32 prosent av totale utlån på bankens balanse per andre kvartal 2024, et nivå som er vesentlig høyere enn hos sammenlignbare banker. Medregnet overførte lån til EBK var andelen 27,5 prosent, innenfor ramme på [REDACTED] prosent fastsatt i bankens kredittpolicy.

Ved utgangen av andre kvartal 2024 var total eksponering på BM 2 613 millioner kroner. Fordeling etter bankens risikoklassifiseringssystem viser at banken har høy risiko i utlånsporteføljen, med 25,1 prosent av BM-porteføljen i risikoklasse 8-12 (hvorav 9 prosent i risikoklasse 11-12), der risikoklasse 8-10 er definert som høyrisiko og risikoklasse 11-12 som mislighold. Nivået er høyere enn Eika-snittet som var på 21,7 prosent per andre kvartal 2024. Banken overskred rammen på [REDACTED].⁹ Finanstilsynet merker seg av styrets svarbrev at økningen i høvriskoklasser ved utgangen av andre kvartal 2024 i all vesentlighet stammet fra [REDACTED], samt migrering til høyere risikoklasser og utlån til eksisterende kunder.

Ifølge bankens risikorapport var [REDACTED] prosent av bankens BM-kunder merket med betalingslettelse (forbearance) per andre kvartal 2024. Dette utgjorde til sammen [REDACTED] kroner og [REDACTED] prosent av totale BM-utlån. I myndighetsrapporteringen har banken rapportert til sammen [REDACTED], hvorav [REDACTED] prosent gjelder misligholdte lån og [REDACTED] prosent gjelder "friske lån". Sammenlignet med

⁸ Proforma, som om banken var fusjonert andre kvartal 2023.

⁹ Banken overskred rammen også i fjerde kvartal 2023 og første kvartal 2023.

Eika-bankene er forbearance på misligholdte lån høy, mens andelen er lav når det gjelder "friske lån" med betalingslettelser.

3.5.3 Andel misligholdte lån til bedriftskunder

Misligholdte lån har økt fra 1,5 prosent av brutto utlån fra utgangen av andre halvår 2023 til 3,4 prosent ved utgangen av andre halvår 2024. Andelen i sammenlignbare banker var 1,8 prosent ved utgangen av andre halvår 2024. Økningen gjelder primært BM, der misligholdet har økt fra 4,4 prosent til 9,9 prosent av BM-porteføljen, fra 102 til 235 millioner kroner. Dette er betydelig høyere enn hos sammenlignbare banker, der gjennomsnittet på samme tidspunkt var på 3,9 prosent.

3.5.4 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet mener bankens utlånsportefølje til bedriftsmarkedskunder har betydelig risiko.

Høy utlånsvekst kan erfaringsmessig gi høyere utlånstap. Grundige kredittvurderinger og en streng inntakspolitikk for nye engasjementer er derfor særlig viktig i en vekstfase. Banken har vesentlig høyere utlånsvekst i BM-porteføljen sammenliknet med sammenliknbare banker. En relativt høy andel av innvilgede BM-engasjementer er til høyrisikokunder. Finanstilsynet mener banken må vurdere risikoen i de bevilgede engasjementene det siste året, også for å kunne vurdere utilsiktet risiko i porteføljen som følge av høy vekst.

Andel utlån til bedriftsmarkedet utgjør også en vesentlig høyere andel av bankens samlede utlånsportefølje enn i sammenliknbare banker, og om lag en fjerdedel av denne porteføljen er til høyrisikokunder eller kunder i mislighold. Banken har en forholdsvis høy andel kunder merket med betalingslettelser, men lav andel "frisk forbearance". Bankens prising av tapsutsatte lån kan indikere at flere kunder skulle vært merket med betalingslettelser. Banken har også en vesentlig høyere andel misligholdte lån enn sammenliknbare banker, og særlig på bedriftsmarked er andelen misligholdte lån betydelig. Samtidig vurderer Finanstilsynet tapsavsetningene som lave, i lys av observasjonene som nærmere redegjort for nedenfor.

Finanstilsynet ba i den foreløpige tilsynsrapporten styret vurdere om rammer og faktisk risikoeksponering på bedriftsmarkedet er innenfor bankens risikoappetitt. Se også omtale av bankens etterlevelse av tapsregelverket i IFRS 9. Finanstilsynet merker seg at styret i svarbrevet er enig i at banken har for mange kunder i høy risikoklasse i forhold til rammene, [REDACTED] Finanstilsynet noterer også at policy for kredittrisiko er endret, [REDACTED] og at fullmakter i svake risikoklasser er betydelig redusert.

Finanstilsynet viser for øvrig til at risikorapporten har lagt opp til rapportering av nye BM-engasjementer. Finanstilsynet mener styret om nødvendig i oppfølgingen bør videreutvikle og innskjerpe rapporteringen.

3.6 Styling og måling av kredittrisiko

3.6.1 Risikorammer og styringsmål

Styrets risikoappetitt på kredittområdet uttrykkes gjennom risikorammer. Risikorammene bør være tydelig definert og fastsatt slik at den samlede risikoeksponeringen ikke overskrider styrets risikoappetitt selv om rammene er fullt utnyttet. Grad av utnyttelse bør måles og rapporteres jevnlig til styret, og rapporteringen bør være konsistent i bankens interne dokumenter og rapporter.

Oversikt over rammebrudd kreditt viser at banken har ramme for andel misligholdte og tapsutsatte lån BM som ikke inngår i kredittpolicy eller øvrige retningslinjer, [REDACTED]

Ifølge bankens risikorapport er gjennomsnittlig PD for BM [REDACTED] prosent, men i denne rapporteringen inngår ikke risikoklasse 11-12. Dette innebærer at migrering til trinn 3 medfører at rapportert snitt-PD bedres. Samtidig måler risikorapporten PD for friske engasjementer.

Bankens styringsmål for porteføljekvalitet (PD) er definert som et relativt mål og betinget av utviklingen i andre (Eika) bankers porteføljekvalitet, slik at negativ utvikling i andre bankers porteføljer indirekte vil øke styrets risikoramme.

3.6.2 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet ber styret vurdere om rapporten også skal gi informasjon om gjennomsnittlig PD for samlet BM-portefølje for å gjenspeile det faktiske risikonivået i porteføljen. Samtidig ber Finanstilsynet styret vurdere om det kan være hensiktsmessig å fastsette flere kvantitative rammer for porteføljekvalitet, for eksempel for gjennomsnittlig PD.

Finanstilsynet forventer at styret vurderer om rammeverket for styring og kontroll av kredittrisiko gir styret tilstrekkelig informasjon og grunnlag for kontroll med risikoutviklingen i banken.

3.7 Innvilgelse og refinansiering av lån

Banken skal organisere behandlingen av kredittengasjementer slik at den som tar avgjørelsen har tilstrekkelig grunnlag for å bedømme kredittrisikoen, og slik at saksgangen og grunnlaget for avgjørelsen kan dokumenteres.¹⁰ Kredittgivningen skal være basert på forsvarlige og klart definerte kriterier.¹¹ Dette innebærer at banken må ha tydelige retningslinjer og rammer for innvilgelse av lån. Kredittnotatene må utgjøre selvstendige vurderingsgrunnlag med helhetlig fremstilling av risikomomentene i den enkelte sak basert på relevante vurderinger av forhåndsdefinerte temaer.

Styret skal sikre seg tilgang til relevant risikoinformasjon.¹² Dette innebærer at styret også bør ha informasjon om avvik fra interne retningslinjer og vurdere hvordan omfanget av avvik fra interne retningslinjer kan påvirke kredittrisikoen i banken. I perioder med sterk utlånsvekst er det særlig viktig å vurdere bankens styringsrammeverk på kredittområdet.

Finanstilsynet har gjennomgått bankens styringsdokumenter på kredittområdet, og et utvalg kredittsaker som kan bidra til å belyse bankens etterlevelse av interne retningslinjer og praksis for innvilgelse, oppfølging og overvåking av lån på kredittområdet. Finanstilsynets vurderinger er nærmere gjengitt under.

3.7.1 Avvik fra bankens kredittpolicy – oppfølging og beslutningsmyndighet

Ifølge bankens kredittpolicy skal nye lån og kreditter som utgangspunkt bare gjøres for kunder med lavt eller middels risikonivå i henhold til bankens risikoklassifiseringsmodell. Banken kan likevel gi ytterligere lån og kreditter til høyrisikokunder/problem-engasjementer som et ledd i å begrense bankens tap, men da skal kunderådgiver utarbeide en detaljert handlingsplan for oppfølging av kunden. Banken har ikke konkretisert eller eksemplifisert hvordan økning av lån kan bidra til å begrense bankens tap, eller hvordan dette skal vurderes.

Vesentlige avvik fra bankens kredittpolicy skal rapporteres til styret, men det er uklart hvem som har myndighet til å beslutte avvikssaker, og hvordan banken følger opp det samlede omfanget av avvik. Finanstilsynet har observert flere avvik i gjennomgang av enkeltengasjementer, [REDACTED] Sakene er nærmere omtalt i vedlegg til den foreløpige tilsynsrapporten.

¹⁰ Se finansforetaksloven § 13-13 annet ledd.

¹¹ Se CRR/CRD-forskriften § 36 annet ledd.

¹² Se CRR/CRD-forskriften § 35 første ledd, og § 36 bokstav a.

3.7.2 Bankens vurdering av betjeningsevne

Kredittpolicy angir at banken skal beregne kundens evne til å betjene gjelden (likviditetsoverskudd) med utgangspunkt i inntekter, utgifter, renter og avdrag. Konkrete kontantstrømbaserte drøftinger av betjeningsevnen og tilhørende sensitivitetsvurderinger og risikovurderinger er mangelfulle i flere av kredittsakene Finanstilsynet har gjennomgått. Banken erkjente under tilsynet at banken i kredittvurderingene har prioritert sikkerhetene først.

Finanstilsynet har observert flere avvik i gjennomgang av enkeltengasjementer, eksempelvis:

3.7.3 Bankens vurdering av egenkapital

I kredittåndboken stiller banken krav om egenkapital på minst ■■■ prosent til nye næringslivskunder og at det er av vesentlig betydning å identifisere hva egenkapitalen består av. Finanstilsynet registrerer at banken i flere av sakene i liten grad har analysert og vurdert egenkapital i finansieringen eller hos låntakeren.

Finanstilsynet har observert flere avvik i gjennomgang av enkeltengasjementer, eksempelvis:

3.7.4 Bankens vurdering av sikkerheter

Kredittpolicy slår fast at engasjementer skal etableres med tilfredsstillende sikkerhet. Det skal ikke gis lån eller kreditter dersom kundens betalingsevne eller betalingsvilje ikke er til stede, selv om sikkerheten er tilfredsstillende. Finanstilsynet registrerer at det er varierende kvalitative vurderinger og analyser av forutsetningene for verddivurderinger av sikkerheter. Verddivurderingen er også i noen tilfeller basert på gammel informasjon eller ikke utarbeidet på tilstrekkelig uavhengig basis.

Finanstilsynet har observert flere avvik i gjennomgang av enkeltengasjementer, eksempelvis:

3.7.5 Bankens bruk av lånevilkår/covenants

Ifølge kredittpolicy skal banken vurdere bruk av tilleggsvilkår/covenants ved innvilgelser av alle nye BM-engasjementer og ved refinansiering av BM-engasjementer.¹⁴ Kredittpolicy angir at det skal etableres oppfølgingsrutiner for tilleggsvilkår/covenants.

Finanstilsynets gjennomgang av enkeltengasjementer indikerer at banken gjennomgående stiller få eller ingen krav til lånelånevilkår/covenants. Det er observert flere avvik, eksempelvis:

3.7.6 Finanstilsynets vurderinger

I enkeltsakene Finanstilsynet har gjennomgått er det flere avvik fra bankens kredittretningslinjer. Utvalget er gjort risikobasert, og det er ikke stort nok til å vurdere det samlede omfanget av bankens manglende etterlevelse av interne retningslinjer på kredittområdet. Observasjonene kan likevel tyde på at bankens praksis ved innvilgelse og oppfølging av lån har et betydelig forbedringspotensial.

Betjeningsevnevurderingene er svake, og flere av sakene mangler vurdering av finansiell informasjon og risiko. Sakene som gjelder opplåning på kunder med høy risiko mangler vurderinger av om opplåningen er forsvarlig, og beskrivelse av hvordan opplåningen kan bidra til å

¹³ En av bankens største engasjementer.

¹⁴ jf. også punkt 2 i kredittåndbok BM.

begrense bankens fremtidige tap. Flere saker mangler eller har mangelfull vurdering av kundens egenkapital, det samme gjelder analyser av forutsetninger for verdivurdering av sikkerheter. Banken stiller få eller ingen krav til låntaker.

Finanstilsynet mener kundens betjeningsevne bør være førende ved innvilgelse av kreditt, og at lav belåningsgrad ikke kan veie opp for svak betjeningsevne. Observasjoner fra kredittsakene tilsier at banken bør gjøre grundigere analyser for å vurdere kundens risiko, og risikoutvikling i engasjementet, som er en viktig del av beslutningsgrunnlaget. Egenkapitalkravet bør gjøres tydeligere i bankens kredittpolicy, og kredittsakene bør ha et tydeligere skille mellom vurdering av låntakers soliditet og krav til egenkapital i aktuell finansiering. Finanstilsynet mener også at begrenset bruk og oppfølging av lånevilkår (covenants) vil kunne medføre at banken står i en svakere posisjon om kunden får betalingsproblemer. På bakgrunn av gjennomgåtte saker, og andelen avvik fra bankens interne retningslinjer, anbefaler Finanstilsynet styret å innta tydeligere kriterier for avviksbehandling, og innføre en samlet og systematisk rapportering av avvik.

Styret har i svarbrevet gjort rede for relevante tiltak. Dette omfatter blant annet kompetanseheving og arbeid for fremstilling i saksrapportene når det gjelder risikomomenter og temaer betjeningsevne, egenkapital, vurdering av kontantstrøm, sikkerhetsdekning og covenants.

3.8 Overvåkning, oppfølging og rapportering av kredittrisiko

God kredittovervåkning fordrer jevnlig engasjements- og porteføljeoppdateringer, rettidig identifisering av utsatte kunder og utarbeidelse av relevante handlingsplaner for den aktuelle kunden, samt jevnlig internkontrollaktiviteter i første- og andrelinje og adekvat rapportering til ledelse og styret både om risikoutvikling og gjennomføring av løpende tiltak.

3.8.1 Praksis for merking av kunder med betalingslettelsel og kunder som er "unlikely to pay" (UTP)

Tett oppfølging av engasjementer, som blant annet omfatter korrekt merking og behandling av betalingslettelsel og UTP, er viktig for å avdekke svekkelser i porteføljekvalitet og bidra til korrekt tapsavsetningsnivå.

Banken har relativt få engasjementer som er merket med betalingslettelsel (forbearance). Gjennomgang av enkeltengasjementer bekrefter at flere engasjementer skulle ha vært forbearance-merket og -rapportert. Dette gjelder både "friske" (ikke-kredittforringede) og "syke" engasjementer. Finanstilsynet viser til følgende eksempler:

Banken erkjente under tilsynet at rutinene for merking og rapportering av betalingslettelsel ikke har vært god nok.

Banken erkjente under tilsynet at flere av lånene som ble UTP-merket i fjerde kvartal 2023 skulle ha vært UTP-merket tidligere, samt at det er risiko for at betalingslettelsel er underrapportert. Banken opplyste under tilsynet at den i forbindelse med fusjonen prioriterte å få på plass omorganiseringen og felles retningslinjer.

3.8.2 Engasjementsoppfølging

Alle engasjementer over kroner skal gjennomgås årlig og utgjør bankens "watch-list". Ifølge kredittpolicy skal banken årlig utarbeide en rapport til styret med oversikt over bankens problemengasjement og engasjement på "watch-list".

Det er ikke tydelig i retningslinjene hva årlig gjennomgang faktisk innebærer og om det også omfatter årlig fornyelse. Banken har ikke retningslinjer som sikrer at mellomstore og store kunder blir gjennomgått periodisk for å identifisere eventuelle endringer i risikoprofil og scoring mv. etter innvilgelse.¹⁵

3.8.3 Oppdatering av sikkerheter

Verdien av eiendommer stilt som sikkerhet, skal overvåkes minimum årlig¹⁶ og regelverket stiller krav til uavhengighet i verdivurderingene.¹⁷ Ved bruk av avkastningskrav for verdsettelse av eiendom bør banken ha en trigger for hvilken økning i yield som skal medføre en generell revurdering av sikkerhetsverdiene knyttet til næringseiendomsporteføljen.

Ifølge bankens retningslinjer skal verdier på næringseiendommer oppdateres minimum [REDACTED] år, primært ved innhenting av ekstern verdivurdering. Banken opplyste under tilsynet at rådgiver foretar en årlig vurdering av om taksten "står seg" og at verdien kan justeres. Ifølge bankens retningslinje kan banken foreta interne verdivurderinger når eksterne verdivurderinger forventes å ha mangelfull kvalitet. I slike saker forutsetter retningslinjene at den som gjør vurderingen er uavhengig, men det er ikke definert hvem som kan gjøre vurderingene. Banken erkjente også at vurderingene kunne vært bedre dokumentert.

3.8.4 Oppfølging av stikkprøver/internkontroll

Banken gjennomfører stikkprøvekontroller, og har beskrivelser knyttet til prosesser og kontrolltiltak. Banken har likevel ikke fastsatt rutiner for stikkprøvekontroller av BM/PM-saker i første og andrelinje. Gjennomførte stikkprøver har avdekket mange feil, men er i liten grad fulgt opp. Controller kreditt har gjennomført kontroller på alle rådgiverne månedlig i 2024, men kontrollene har i mange tilfeller blitt utført først lang tid etter månedsslutt. Rapporten "Dokumentasjon av gjennomført internkontroll" viser at det er avvik på mange rådgivere, og avvikene er til dels alvorlige. Resultatet av kontrollene er ikke rapportert til styret. Finanstilsynet har mottatt oversikt som viser at det har vært bortimot [REDACTED] av ubehandlede oppfølgingshendelser siden november 2023 og oversikten utgjorde per august 2024 [REDACTED] avvikssaker. Banken har også gjennomført stikkprøvekontroll av engasjementer på BM med sikkerhetsdekning under 100 prosent for første halvår 2024, hvor det ble avdekket flere feil.

3.8.5 Finanstilsynets vurderinger

I lys av bankens portefølje-kvalitet på BM og Finanstilsynets observasjoner knyttet til gjennomgang av enkeltengasjementer, understreker Finanstilsynet styrets ansvar for å påse korrekt etterlevelse av bankens retningslinjer for dokumentasjon, merking, rapportering og overvåking av betalingslettelser (forbearance) og UTP. Finanstilsynet anbefaler at banken i risikorapporten endrer rapporteringen av betalingslettelser (forbearance) slik at det skilles mellom engasjementer som ikke er misligholdte ("frisk forbearance") og engasjementer som er misligholdte ("syk forbearance"). Finanstilsynet mener engasjementene [REDACTED] burde vært UTP-merket.

Finanstilsynet mener kriteriene for å komme på "watch-list" favner vidt, noe som kan svekke kriteriets betydning for engasjementsovervåking og innplassering av engasjementer i trinn 2. Finanstilsynet merker seg av svarbrevet at banken skal foreta en gjennomgang av watch-list for å gjøre den mer konkret og i større grad rettet mot høyrisikokunder.

¹⁵ Jf. EBA GL 2020/06 nr. 257.

¹⁶ Jf. CRR artikkel 208.

¹⁷ Jf. EBAs retningslinjer for innvilgning og overvåking av lån og Finanstilsynets rundskriv 5/2021 punkt 4.

Styret bør klargjøre retningslinjene for å sikre at mellomstore og store kunder blir gjennomgått minimum årlig. Styret bør fastsette retningslinjer som sikrer engasjementsoppfølging med tilhørende frekvens og omfang som er proporsjonal med låntakerens risikoprofil, størrelse og kompleksitet mv. Det forventes klare retningslinjer for hvordan engasjementsoppfølgingen skal gjennomføres, og hyppig oppfølging av kredittforringede engasjementer. Finanstilsynet noterer at rapporten som går til styret skal utbedres, men mener at styret bør stille krav om at også engasjementsgjennomgang av store kunder i lavere risikoklasser inntas i rapporten.

Banken bør tydeliggjøre retningslinjene for verdsettelse og innføre en yield-/ kapitaliseringsmatrise som grunnlag for verdsettelse av næringseiendom/kontoreiendom. Også denne bør være gjenstand for minst årlig vurdering – og hyppigere ved vesentlige endringer i makroøkonomiske forhold.

Stikkprøvekontrollene banken selv har gjennomført viser at omfanget av avvik er betydelig. Finanstilsynet er kritisk til at avvikene ikke har blitt fulgt opp. Finanstilsynet ber styret påse at det etableres rutiner for stikkprøvekontroller, dokumentasjon og oppfølging ved påviste avvik. Styret bør også vurdere om resultatet av internkontrollene skal inngå i for eksempel compliance-rapporten.

3.9 Tapsavsetninger, tapsvurderinger og tapspraksis

Bankens tapsavsetninger skal være forsvarlige, både på kort og lang sikt, ut fra den samlede risikoen for tap som må antas å knytte seg til bankens engasjementer.¹⁸ Banken skal ha retningslinjer for vurdering og beregning av forventede kreditttap, og metodikk og prosedyrer bør dokumenteres og revurderes jevnlig. Når banken bruker eksternt utviklede modeller, må styret og administrasjonen forstå modellenes egenskaper og påse at modellen er tilstrekkelig representativ for bankens eksponeringer, og gjøre nødvendige tilpasninger. Modellene skal hensynta fremoverskuende informasjon.

3.9.1 Kriterier for å identifisere engasjementer som skal i trinn 2 og trinn 3

Et engasjement skal overføres fra trinn 1 til trinn 2 ved "vesentlig økning i kredittisiko". Bankens kriterier for å plassere et engasjement i trinn 1 eller i trinn 2 og hvordan banken definerer "vesentlig økning i kredittisiko" er basert på utviklingen i PD.

Banken har ikke kompensert for modellsvakhetene i form av overstyringer (management overlay). Banken har i tillegg to absolutte kriterier for overføring av lån fra trinn 1 til trinn 2.¹⁹

3.9.2 Mangelfulle makrojusteringer og behov for overstyringer

Finanstilsynet oppfatter at banken legger til grunn Eikas makroscenarier og vekting i trinn 1 og 2, uten at dette kommer frem i bankens retningslinjer. LGD og løpetidsfaktor/EAD blir ikke makrojustert i tapsmodellen.

3.9.3 Nivået på tapsavsetninger i trinn 3

Per andre kvartal 2024 var samlede tapsavsetninger 32,9 millioner kroner på BM-lån, hvorav 24,8 millioner kroner på lån i trinn 3 og 3,9 millioner kroner i trinn 2. Tapsavsetningsgrad i trinn 3 var 10,9 prosent, mot 18,3 prosent i sammenlignbare banker. I trinn 2 var tapsavsetningsgraden 1,2 prosent, mot 2,2 prosent i sammenlignbare banker.

¹⁸ Se finansforetaksloven § 13-14 annet ledd.

¹⁹ i) låntaker er innvilget betalingslettelse, ii) lånet har overtrekk som både overstiger en relativ og en absolutt grense i mer enn 30 sammenhengende dager.

For engasjementer i trinn 3 benytter banken både kontantstrømberegninger og modellberegninger, sistnevnte hovedsakelig for mindre lån. Det er ikke spesifisert i tapsretningslinjene når de ulike metodene skal brukes. Det er heller ikke noen forklaringer knyttet til de ulike elementene i beregningen. Ved gjennomgang av enkeltengasjementene har Finanstilsynet observert at banken i noen tilfeller benytter eldre takster, at vurderingene ikke er begrunnet og at scenarioene i enkelte tilfeller fremstår som mindre realistiske.

3.9.4 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet er kritisk til at bankens PD-modell underestimerer risiko og understreker styrets plikt til å påse at det etableres tilstrekkelige og relevante kriterier for definering av vesentlig økning i kredittrisiko. I tillegg til bankens to absolutte kriterier for overføring av lån fra trinn 1 til trinn 2, bør banken vurdere å utvide kriteriene til å omfatte kunder på "watch-list" og kunder som er i brudd med lånebetingelser. Disse kundene bør overføres manuelt til trinn 2, eventuelt trinn 3 hvis engasjementet er kredittforringet, inntil nødvendig systemløsning foreligger.

I tider med stor usikkerhet er det spesielt viktig å hensynta endringer i makroøkonomiske forhold. Manglende makrojustering av parameterne som inngår i risikoklassifiserings- og tapsmodellene øker både risikoen for at lån overføres for sent til trinn 2 og for at bankens tapsavsetninger blir for lave. Svakheterne bør adresseres og innarbeides i modellene. Overstyringer kan medføre mindre konsistens i tapsavsetningspraksis over tid, men kan være nødvendig der modellene ikke tar tilstrekkelig hensyn til oppdatert informasjon og det tar tid å tilpasse modellene. I slike tilfeller må overstyringer begrunnes, dokumenteres og fastsettes i henhold til gjeldende fullmakter.

Finanstilsynet mener banken i sine kontantstrømberegninger i trinn 3 i større grad bør tilstrebe en mer individuell vurdering av de ulike mulige utfallene for å ivareta et forventningsrett estimat på tapet. Blant annet må det sikres at nedsidescenarioet i tilstrekkelig grad fanger opp effektene av en alvorlig nedgangskonjunktur. Alvorlighetsgraden i scenarioene må ses i sammenheng med bankens scenariovekting. Valgene må begrunnes. Finanstilsynet viser for eksempel til engasjementene [REDACTED], hvor sikkerhetsverdiene ikke er oppdatert, løsningstiden synes undervurdert og scenarioene ikke er realistiske gitt konkrete forhold knyttet til sikkerhetene og dagens eiendoms-/utleiemarked. De to siste engasjementene burde også vært merket med betalingslettelse.

Finanstilsynet noterer at banken etter det stedlige tilsynet har skjerpet inn rutinene knyttet til tapsavsetninger, og at banken har foretatt ytterligere tapsavsetninger både i tredje og fjerde kvartal 2024. Finanstilsynet viser til punkt 4 i tilsynsrapporten.

3.10 Styring av likviditets- og markedsrisiko

3.10.1 Investeringsrammer for sammensetning av obligasjonsporteføljen

Styret har fastsatt investeringsrammer for å styre markedsrisikoen. Rammestrukturen åpner opp for at obligasjonsporteføljen kan settes sammen på vidt forskjellige måter. Til tross for betydelige maksimumsrammer, kan eksponeringen mot norske statsobligasjoner og obligasjoner med fortrinnsrett være null. Dermed kan to av de viktigste verdipapirene for å sikre likviditet i likviditetsporteføljen erstattes av mindre likvide verdipapirer. I svarbrevet fremgår det at vedtatt minimumsramme for LCR vil sørge for at bankens verdipapirportefølje hovedsakelig vil bestå av LCR-godkjente verdipapirer. For å synliggjøre dette ytterligere vil banken innføre minimumsrammer for ulike LCR-nivåer.

Finanstilsynet noterer at banken vil tilpasse rammestrukturen for å sikre at porteføljen består av obligasjoner som kan telle med i beregning av likviditetsreservekravet (LCR).

3.10.2 Rammer for samlet kredittspreadsrisiko

Styret har ikke fastsatt maksimumsramme for samlet kredittspreadsrisiko i kroner. I svarbrevet bemerker styret at banken har beregnet og synliggjort tapspotensialet for spreadrisiko gjennom

stresstest basert på Finanstilsynets Rundskriv 3/2022. Finanstilsynet kan ikke se at oppfølging av denne beregningen inngår i kvartalsvis risikorapport om overholdelse av styrefastsatte mål og rammer. Finanstilsynet ber om at banken gjør nødvendige tilpasninger i risikorapporten.

4 Videre oppfølging

Finanstilsynet ber om at banken senest en uke etter mottak av tilsynsrapporten sender²⁰

1. den utarbeidede handlingsplanen, med protokoll fra styrets siste behandling av status for angitte tiltak.
2. protokoll fra kredittutvalgets behandling av angitte kredittsaker i januar 2025, med tilhørende saksfremlegg. Finanstilsynet ber også om protokoll fra styrets behandling av kredittutvalgets vurderinger.

Finanstilsynet registrerer av bankens rapportering for fjerde kvartal 2024 at høyrisikoengasjementene på BM-området øker fra et fra før høyt nivå. Finanstilsynet mener tapsavsetningene fortsatt ikke er tilstrekkelige. Finanstilsynet legger til grunn at styret nøye følger opp engasjementene og tilhørende handlingsplaner, og at styret påser at det foretas tilstrekkelige tapsavsetninger.

Vi ber foretaket sende kopi av dette brevet til revisor.

May Camilla Bruun-Kallum
seksjonsleder

Finn Ove Arnestad
senior tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk.